

Подвійне коло (скорочено)

Юрій Яновський

Юрій Яновський

"Подвійне коло" (новела з роману "Вершники")

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Серпень 1919 року. Степ під Компаніївкою. Тут відбувається бій. Лютували шаблі, коні бігали без вершників, брати Половці не пізнавали один одного. Оверко, який очолює петлюрівців, одержує перемогу над загоном добровольчої армії генерала Денікіна. Цим загоном командував Половець Андрій, брат Оверка.

З переможених летіли голови, як кавуни. До Оверка підвели Андрія. "Ахвицер? Тю-тю, та це ти, брате?!" Андрій не похнюпився, поранену руку зажав за френч. "Та я, мазепо проклятий!" – "Ну, що? Допомогли тобі твої генерали?"

Високий Андрій став ще вищий, Оверко бавився своїм чорним шликом, мов дівчина косою. "А жити тобі хочеться? – питав Оверко. – Коло нашої Дофінівки море собі грає, старий батько Мусій Половець у бінокль видивляється, чи не йде скумбрія, пам'ятаєш, ти й бінокль з турецького фронту привіз?"

Андрій розстебнув на грудях френч і підніс високо вгору поранену руку, ніби гукаючи своїм болем на поміч, а це він тамував кров з пораненої руки. "Ну й цирк!" – гукнули Оверкові хлопці. "Петлюрівське стерво, – сказав Андрій, – мать-Росію продаєш галичанам! Ми їх у Карпатах били до смерті, ми не хочемо австрійського ярма". Оверко засміявся, підморгнув козакам, зупинив хлопчака, що вихопив на Андрія шаблю. Андрій не опускав руки, кров текла в рукав. Оверко спитав брата, що згадується йому: Одеса чи Очаків? "А згадується мені, згадується батько Половець і його старі слова..." Оверко перебив, сказавши, що віятиме майстро, коли б дощу не навіяв... Андрій продовжив: "І його старі слова: тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду".

"Ну й цирк!" – гукнуло Оверкове козацтво. "Цирк? – перепитав Оверко. – Рід наш великий, голови не щитані, крім нас двох, іще троє рідносять. Рід – це основа, а найперше – держава, а коли ти на державу важиш, тоді рід хай плаче, тоді брат брата зарубає, он як!". "Роде, мій роде, прости мені, роде, що я не милую згоди. Рід переведеться, держава стоятиме. Навіки амінь", – сказав Оверко. Андрій почав проклинати його ім'ям великої Росії-матінки. "Та рубайте його, козацтво!" – скрикнув Оверко, і поточився Андрій. З південного заходу дмухнув майстро.

А над берегом моря в Одесі походжає старий Половець, дивиться в бінокль на море, йому згадується син Андрій, підпрапорщик російської армії, поверхстроковий вояка за

веру, царя і отечество, герой Саракамиша й Ерзерума. З моря наближалася шаланда. У ній п'ятеро. Видко, що "Ластівка". На кормі людина без кашкета. Далі буде: "Чи є у вас скумбрія зелена?" - "А вам ночі мало?" Половець допоміг людям зійти з шаланди. З човна вивантажили важкі пакунки, старому Половцю згадалися контрабандистські справи сина Панаса. Половця спитали: "Рибалиш, гвардія, а твій Іван з біляками б'ється?" - "Яка я гвардія, я рибалка". - "Чубенко, поясни йому, що тепер він червона гвардія, хоч хоче, хоч не хоче". Зривався вітрець, море почорніло. Половець подумав, що заворушка буде на вісім балів, і майстро зірвався десь із не наших гір.

Тим часом Оверко і петлюрівці взялися до кишень порубаного ворога, серед бойовища стримів на списі жовто-блакитний прапор. Смерч розбився об купу коней і трупів, упав на землю зливою задушливого пилу, вітер одніс його далі, і хилився він під подувом майстра.

Раптом з-за ліска вискочили вершники з чорним прапором. То були махновці на чолі з Панасом Половцем. Майстро рівно односив пил. Оверкові чорні шлики падали під кінське копито, шаблі блищали в руках, бій закінчився раптом, як і почався.

Оверко Половець сидів під колесом тачанки просто на землі, голова в нього була розкраяна, він дивився собі на ноги, затуляв долонею рану. До нього підійшов Панас Половець із револьвером у руці. "Зустрілися, браток! - трусонув волоссям, що спадало аж на плечі. - ам і Андрій лежить, чиста шуточка, а я собі сиджу в лісочку й чекаю, доки вони кінчать битися, а вони й кінчили - один мертвий, а другий кволий, ну що - України тобі хочеться?"

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Оверко не підвів очей. На коні, чорний від пороху, під'їхав чотирнадцятирічний Сашко Половець, що воював разом з Панасом. Сашко зблід, підійшов до брата, взяв його рукою за підборіддя й підвів йому голову. "Оверку, горе моє", - сказав він голосом старої Половчихи. Оверко виплюнув йому в обличчя кров з рота й застогнав.

"Махновський душогубе, ненька Україна кривавими сльозами плаче, а ти гайдамачиш по степах із ножем за халявою", - сказав Оверко. Панас стояв кремезний, мов дуб, і реготав. Сашко витирав з обличчя братову кров і хапався за зброю. Панас присудив відрубати голову братові. Оверко ще виплюнув жменю крові, хмара на південному заході катастрофічно росла, майстро поволі переліг на грего - протилежний вітер, грего підганяв хмару, чувся приглушений гуркіт. Оверко згадав братам батькову науку: "Тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду". Прогуркотів грім близького дощу. Панас Половець замислився. Оверко його проклинав. "Почекай проклинати, я вільний моряк батька Махна, даю тобі хвилину, а ти подумай собі і поміркуй, здохнути завше встигнеш, чи правду я кажу, хлопці, здохнути він устигне, та, може, він нашим буде, ловецького Половецького роду, завзятий і проклятий, дарма що по просвітах в Одесі на театрі грав та вчительську семінарію пройшов, правду я кажу, брате?" Оверко ще раз прокляв брата. Оверкова смерть

вилетіла з Панасового маузера. За кілометр постала сіра висока пелена, там ішов дощ, до сонця підсувалися хмари, степ потемнів.

А над берегом моря походить старий Половець, він думає думу, дивиться в бінокль, щоб не прогавити когось чужого, а в береговій печері йде робота. Чубенко там за старшого, здоровий за трьох, так тими руками машину гне, що не встигаєш і папір підкладати. А паперу ціла купа. Гострі рибальські очі побачили далеко над берегом у напрямку з Одеси постаті двох солдатів. Рибалка обдивився, чи добре замасковано небезпечну печеру, відійшов далі по берегу, заходився коло сіток на приколах, солдати наближалися. Над Одесою йшов дощ. Стара Половчиха десь в Одесі на базарі, хіба з тої риби проживеш. Солдати наближалися. Половець для чогось помацав свої кощаві руки. Він був середній на зріст і завжди дивувався, коли велетні-сини оступали його, мов бір. Солдати були іноземці. Половець удав, що нічого не бачить. "Скумбрії зеленої", – почув Половець. – "А вам ночі мало?" – не думаючи, одповів паролем рибалка, серце в нього з радощів закалатало. Над Одесою спускалася завіса прикрого дощу, море було аж чорне.

"Закопати треба, – сказав Панас Половець, спиняючи коня коло мертвого Оверка, – клятий був босяцюра". Дощ дрібно сік, дві тачанки поставлено нещільно поруч, між тачанками напнули ковдру, сам Половець, узявши шанцеву лопату, копав там притулок двом братам. Панас був важкий і дебелий – цей колишній моряк торговельного флоту й контрабандист. Сашко скулився на тачанці коло кулемета, він забув за дощ, йому мріялося, що рука старої Половчихи смиче його за чуба. Добрячий дощ пронизував землю. По обличчю Панаса Половця бігли дощові краплі, збоку здавалося, що він слізно плаче коло готової могили.

Раптом за дощем з'явився червоний прапор кінного загону інтернаціонального полку на чолі з Іваном Половцем. Ляснули перші постріли, а Панас уже сидів на тачанці, крутив на всі боки кулемета; Сашко подавав йому стрічки. Наближалися червоні, тікати було нікуди. Панас заплакав од безсилої люті. Махновці здалися. Дощ посунав далі.

Панас стояв перед братом Іваном та його комісаром Гертом. Панас був шапки, довге волосся спадало на шию, високий і дебелий, стояв він перед сухорлявим Іваном. "От де зустрілися, Панасе", – сказав Іван і перемовився кількома словами з Гертом. Полонених зігнали в купу, стали збиратися звідусіль переможці з інтернаціонального полку, сонце проглянуло з-за хмар, заблищав навкруги рівний степ.

Панас мовчки стояв, Сашко підійшов, сів коло нього на землю, обличчя в нього було біле й увесь час смикалось, "та тут і Сашко", – посмутнів Іван, а Панас раптом закричав з усієї сили: "Проклятий байстрюче, підземна гнидо, вугляна душе! Наймит Леніна й комуни, кому ти служиш, комісарська твоя морда?!" Іван сказав, що служить революції, Інтернаціоналу. Потім уважно оглянув полонених і сказав, що зараз відступає перед Денікіним до Києва, якщо є бажаючі захищати правду бідних, хай приєднуються до нього. Трохи людей одійшло ліворуч і стало, а решта пішла купою геть, згодом пришвидшивши крок. Але їх розстріляли кулеметами.

Панас не чекав собі милості, він бачив, як загинули його вояки. Він звернувся до Івана з тим словом, що чув його від Оверка: "Чи чуєш, Іване, тут вже двоє загинуло, а тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду". Іван відповів: "Рід наш роботящий, та не всі в роді путящі. Є горем горьовані, свідомістю підкуті, пролетарської науки люди, а є злодюги й несвідомі, вороги й наймити ворогів. От і бачиш сам, що рід розпадається, а клас стоїть, і весь світ за нас, і Карл Маркс".

Панас прокляв Івана, вихопив з-під френча маленький браунінг і пустив собі в рот кулю. "Стріляй і мене", – сказав Іванові Сашко. Але Іван взяв Сашка за чуба, що виглядав з-під шапки по-махновському звичаю, став скубти, як траву, а Герт осміхнувся.

На степу під Компаніївкою одного дня серпня року 1919 стояла спека, потім віяв рибальський майстро, ходили високі, гнучкі стовпи пилу, грего навіяв тривалого дощу, навіть зливи, а поміж цим точилися криваві бої, і Іван Половець загубив трьох своїх братів, – "одного роду, – сказав Герт, – та не одного з тобою класу".

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу